

Διαβάζοντας αστυνομικές ιστορίες

Γιώργος Μπλάνας

Μια αστυνομική ιστορία είναι ό,τι ακριβώς λέει το όνομά της: η ιστορία ενός αστυνομικού. Σαν ιστορία δεν διαφέρει από οποιαδήποτε άλλη: αφηγείται μια σειρά περιστατικών με αρχή, μέση και τέλος. Το γεγονός πως ο αστυνομικός έχει να αντιμετωπίσει πάντα μια σκοτεινή υπόθεση, δεν σημαίνει πως η υπόθεση της ιστορίας πρέπει να είναι σκοτεινή. Άλλο πράγμα η υπόθεση που λύνει ο ήρωας και άλλο πράγμα η υπόθεση, η πλοκή της ιστορίας. Η ιστορία γράφεται για να την καταλάβει ο αναγνώστης. Αν είναι να βουλιάξει μέσα στα σκοτάδια, γιατί να χαλάσει την ώρα του; Η ζωή, γύρω μας, είναι πολύ πιο σκοτεινή από την όποια σκοτεινή ιστορία. Αρκεί. Δουλειά του συγγραφέα αστυνομικών ιστοριών δεν είναι να κρύψει καλά ένα μυστικό, αλλά να το παρουσιάσει καλά. Παρουσιάζω ένα μυστικό δεν σημαίνει το αποκαλύπτω, αλλά παρέχω με συνέπεια ό,τι συμβάλει στην αποκάλυψή του.

Μια αστυνομική ιστορία πρέπει να είναι απλή. Το θέμα της μπορεί να είναι σκοτεινό, περίπλοκο, αλλά η ίδια πρέπει να έχει απλότητα και διαύγεια. Αν ο αναγνώστης υποψιαστεί πως ο συγγραφέας γνωρίζει περισσότερα απ' όσα του λέει, θα τον εγκαταλείψει. Καλά θα κάνει. Γιατί θα πρέπει κάποιος ν' ασχολείται μ' έναν άνθρωπο που δεν είναι ειλικρινής; Στην προκειμένη περίπτωση, ανειλικρίνεια σημαίνει: έλλειψη ταλέντου.

Μια αστυνομική ιστορία εξηγεί ένα μυστήριο. Δεν εξηγεί την εξήγηση ενός μυστηρίου. Δεν αφηγείται την προσπάθεια του ήρωα να λύσει το μυστήριο. Βάζει τον ήρωα να το λύσει. Απλά αυτό. Ό,τι θα έκανε, δηλαδή, ο συγγραφέας αν ήταν ντετέκτιβ. Από μian άποψη, κάθε αστυνομική ιστορία είναι ένα κομμάτι μιας φανταστικής αυτοβιογραφίας. Δεν θα ήταν παράλογο κάποιος, που θέλει να αυτοβιογραφηθεί, να μας ζαλίζει με την περιπέτεια της προσπάθειάς του να αυτοβιογραφηθεί; Ίσως, στη διάρκεια των πρώτων χρόνων του 20ού αιώνα, η τακτική αυτή να έλεγε κάτι καινούργιο. Σήμερα είναι παρωχημένη και πάντως καθόλου κατάλληλη για αστυνομικές ιστορίες. Συνεπώς, ο συγγραφέας αστυνομικών ιστοριών οφείλει να είναι ήδη ντετέκτιβ ή τουλάχιστον να γνωρίζει τι θα έπρεπε να κάνει αν ήταν.

Για να γράψει κανείς μian αστυνομική ιστορία δεν χρειάζεται μολύβι και χαρτί ή μian οθόνη κι ένα πληκτρολόγιο, πριν σιγουρευτεί πως έχει λύσει μέσα στο κεφάλι του ένα μυστήριο. Τα μυστήρια βρίσκονται παντού γύρω μας, αλλά πρέπει να έχει κανείς φυσιολογικό μυαλό, για να τα αναγνωρίσει και να τα φωτίσει. Ύστερα δεν έχει παρά να γράψει την ιστορία του. Απλά, σαν να λέει σε κάποιον μian εμπειρία του. Τα μέσα για να το κάνει αυτό θα τα βρει σε όλους τους καλούς συγγραφείς, από τον Όμηρο μέχρι τον Μακ Μπαϊν. Η μελέτη της

αφηγηματολογίας θα τον μπερδέψει, με ολέθρια αποτελέσματα. Οι μεγάλοι συγγραφείς δεν γνώριζαν τίποτε για την αφηγηματολογία. Απλά αφηγούνταν, δημιουργούσαν τα έργα που θα γίνονταν αργότερα αντικείμενο της αφηγηματολογίας. Άρα υπάρχει μόνο ένας τρόπος για να μάθει κανείς ν' αφηγείται: ν' ακούει αυτό που διαβάζει, υποθέτοντας πως ο συγγραφέας είναι το πιο ειλικρινές άτομο στον κόσμο και πως αυτά που γράφει είναι πραγματικά.

Αυτό και... να ξέρει πώς να εντοπίζει και να λύνει μυστήρια.

Η δουλειά του ντετέκτιβ δεν είναι καθόλου εύκολη ούτε ακίνδυνη. Πρέπει να ξέρει κανείς πως δεν μπορεί να κατηγορεί τον οποιονδήποτε ούτε να χτυπάει στο κεφάλι τον κάθε ύποπτο. Ο ντετέκτιβ είναι απλά ένας σοβαρός άνθρωπος που λύνει μυστήρια με διακριτικότητα. Αν αρχίσει να ανακατεύει τους πάντες και τα πάντα, δεν πρόκειται να κάνει τη δουλειά του σωστά. Ο δολοφόνος θα τον καταλάβει και θα κρυφτεί καλύτερα και οι άλλοι γύρω του θα τον περάσουν για τρελό. Βέβαια, το δεύτερο δεν κάνει μεγάλο κακό στην περίπτωση της λογοτεχνίας, αλλά δεν λειτουργεί στην περίπτωση της αστυνομικής λογοτεχνίας. Μια πρωτοποριακή ιστορία θα μπορούσε ίσως να παρουσιάζει τις περιπέτειες του θεοπάλαβου συγγραφέα της, αλλά μια αστυνομική ιστορία δεν έχει νόημα αν ο συγγραφέας δεν μπορεί να ξεχωρίσει έναν καταθλιπτικό σερβιτόρο από έναν μανιακό δηλητηριαστή.

Ο ντετέκτιβ δεν χρειάζεται καπέλο, γυαλιά, καμπαρτίνα. Χρειάζεται τα απαραίτητα για την έρευνά του. Το σώμα του: πόδια για να πηγαίνει όπου τον πηγαίνουν οι υποψίες του, χέρια για να πιάσει ό,τι δεν βρίσκεται ήδη στις τσέπες του και αισθήσεις για να αφομοιώνει όλες τις λεπτομέρειες.

Ο ντετέκτιβ θα πρέπει να γνωρίζει πως το κυριότερο στοιχείο για τη λύση του μυστηρίου βρίσκεται μπροστά του, στο πιο προφανές σημείο και πως δεν το βλέπει εύκολα ακριβώς επειδή είναι τόσο προφανές. Θα πρέπει να σκέπτεται αρκετά επικίνδυνα, ώστε να αποσύρει το βλέμμα του από το βάθος των πραγμάτων –που είναι μια σχολαστική κατασκευή– και να το περιφέρει στην επιφάνεια, όπου βρίσκεται η ουσία των πραγμάτων. Η μεγαλύτερη παγίδα είναι να νομίσει πως ο κόσμος αρχίζει από την αρχή και τελειώνει στο τέλος. Ο κόσμος είναι κάθε φορά αυτό που απλώνεται γύρω στο άτομο. Το βάθος του βρίσκεται μερικά χιλιοστά από την επιφάνεια του σώματος του ατόμου –είναι αυτό που όλοι μας θεωρούμε «επιφάνεια», δηλαδή– και η επιφάνειά του εκτείνεται στο άπειρο, άσχετα αν εμείς την ονομάζουμε «βάθος». Γι'αυτό άλλωστε την αστυνομική λογοτεχνία την επινόησε ένας ποιητής, ο Έντγκαρ Άλλαν Πόε. Δεν υπάρχει καλύτερο εγχειρίδιο για ντετέκτιβ από το κείμενο *Η Φιλοσοφία της Σύνθεσης*, στο οποίο ο ποιητής εξηγεί πώς έγραψε το *Κοράκι*. Επιπλέον, η ανάγνωση του έργου *Είναι και Χρόνος* του φιλοσόφου Μάρτιν Χάιντεγκερ έχει να προσφέρει σ' έναν ντετέκτιβ πολύ περισσότερα από δεκάδες μέτριες αστυνομικές ιστορίες, αρκεί να το διαβάσει σαν αστυνομική ιστορία: ο φιλόσοφος σκαρφίζεται εξαιρετικές μεθόδους για να προσπελάσει την απάθεια της πραγματικότητας και να την ξεμπροστιάσει. Στην πραγματικότητα, λέει πως για να μάθει κανείς τι κρύβουν τα πράγματα δεν έχει παρά να ρωτήσει τα ίδια τα πράγματα και μάλιστα να τα πιάσει στα πράσα, την ώρα που παριστάνουν τα αδιάφορα. Μεγάλο σχολείο είναι και *Ο Λόγος Περί της Μεθόδου* του Ρενέ Ντεκάρτ. Ο φιλόσοφος προσπαθεί με προσεκτικά λογικά βήματα να ξεχωρίσει το όνειρο από την πραγματικότητα, την ψευδαίσθηση από την αίσθηση. Η πρόταση «Σκέπτομαι άρα Υπάρχω» –που δεν σημαίνει παρά: «Ο μοναδικός τρόπος για να εμπιστευτώ τη σκέψη μου είναι να

προϋποθέσω πως είμαι πραγματικός, όπως και τα πράγματα γύρω μου»– είναι αυτό που δίνει στον Σέρλοκ Χολμς τη δύναμη για να λύνει μυστήρια. Ας μην ξεχνάμε πως είναι κοκκινομανής, με ιδιαίτερη τάση προς τις ψευδαισθήσεις. Ο μοναδικός τρόπος για να βεβαιώνει την ύπαρξή του είναι να εμπιστεύεται τη σκέψη του. Ο σπουδαίος Φίλιπ Ντικ ξανάγραψε τον Λόγο περί της Μεθόδου στο αριστούργημά του *Μπορούν τα Ανδραιοειδή να Ονειρευτούν ένα Ηλεκτρικό Πρόβατο*; Εκεί, ο ντετέκτιβ Ρικ Ντέγκαρντ (Ρενέ Ντεκάρ, ασφαλώς) πρέπει να βρει έναν τρόπο για να ξεχωρίσει τους πραγματικούς από τους τεχνητούς ανθρώπους. Δεν τον βρίσκει, γιατί δεν έχει τη δύναμη να κοιτάξει μπροστά του, το πιο κοντινό του πλάσμα, τη γυναίκα που αγαπά. Αν το έκανε, θα καταλάβαινε πως δεν υπάρχει τρόπος, πως ο άνθρωπος είναι μια κατασκευή του ανθρώπου. Όλα αυτά είναι πολύ πιο χρήσιμα από όλα τα εγχειρίδια ανακριτικής και εγκληματολογίας και αστυνομικής έρευνας, που στο κάτω κάτω περιέχουν αξιολογες γνώσεις τις οποίες μπορεί να αφομοιώσει κανείς εύκολα.

Η ψυχολογία (ατομική και κοινωνική), η κοινωνιολογία (των ομάδων, των θεσμών κ.λπ.), η σημειολογία, η επικοινωνιολογία και όλες οι ...λογίες, που με τόσο κόπο κατέκτησε το ανθρώπινο πνεύμα έχουν να προσφέρουν στον ντετέκτιβ χίλιες δυο χρήσιμες πληροφορίες, αλλά τίποτα δεν μπορεί να συγκριθεί με την πείρα και τη φαντασία του.

Πείρα: Αν δεν έχεις δει μέχρι πού μπορεί να φτάσει ένας θυμωμένος άνθρωπος, δεν μπορείς να είσαι ποτέ βέβαιος για την αθωότητα οποιουδήποτε. Ο Ηρακλής Πουαρό θεωρεί πάντα τους πάντες αθώους ή ένοχους. Αν νομίζεις πως η δουλειά του ντετέκτιβ είναι τόσο εύκολη, ώστε τα στοιχεία να πέφτουν σαν ώριμα μήλα κάτω από τη μηλιά, τότε δεν έχεις πείρα. Ο Μακ Μπαϊν, στο *Τσιμπούρι* του, δείχνει πώς είναι δυνατόν να λύσει ένας ντετέκτιβ ένα μεγάλο μυστήριο εντελώς κατασκευασμένο από ληστές. Όσο αυτός λύνει το πρόβλημα μιας υποτιθέμενης δολοφονίας, εκείνοι ξαφρίζουν μια τράπεζα.

Φαντασία: Ο Αϊνστάιν είχε διαπιστώσει τα προβλήματα που δημιουργούσαν οι έννοιες του χώρου και του χρόνου στη Φυσική, αλλά δεν προχώρησε στη θεωρία της σχετικότητας πριν «φανταστεί» πώς μπορεί να ειδωθούν από την πλευρά του παρατηρητή. Στην πραγματικότητα φαντάστηκε πως αυτός ήταν το κέντρο του σύμπαντος! Σημασία έχει πως έκανε καλή δουλειά, αλλά η πρώτη σπίθα αυτής της δουλειάς οφειλόταν στη φαντασία του.

Και όταν λέμε φαντασία εννοούμε τη διανοητική ικανότητα να συνδυάζουμε πράγματα που μοιάζουν πολύ διαφορετικά. Έχει πολύ μεγάλη σημασία το γεγονός πως στην πρώτη πρώτη αστυνομική ιστορία, *Οι Φόνιοι της Οδού Μοργκ* –του Πόε– ο ντετέκτιβ Αύγουστος Ντυπέν εντοπίζει το δολοφόνο χάρη στη φαντασία του. Παρατηρεί πως η δύναμη του δράστη δεν είναι καθόλου ανθρώπινη και μαζεύει τις πρόσφατες εφημερίδες προκειμένου να βρει κάτι, έστω φαινομενικά εντελώς άσχετο, για να το συσχετίσει με την υπόθεση που ερευνά. Εμπιστεύεται την φαντασία του και εντοπίζει τον πίσθηκο που έκανε άθελά του τους φόνους.

Ο συγγραφέας μιας αστυνομικής ιστορίας, λοιπόν, πρέπει να διαθέτει το ταμπεραμέντο, την πείρα, την φαντασία, τις γνώσεις ενός ντετέκτιβ. Αλλά η αστυνομική ιστορία δεν είναι ένα από τα μυστήρια που οφείλει να λύσει. Η αστυνομική ιστορία είναι η ιστορία που θα έλεγε στα εγγόνια του, μια νύχτα πλάι στη φωτιά. Το δυσκολότερο είναι να καταφέρεις δυο τρεις μικρούς δαίμονες να μείνουν ακίνητοι για μερικά λεπτά. (δε)